

de mos

Jaargang 28
Juli/Augustus 2012

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

7

NIDI

inhoud

- 1 Hoger kindertal helpt niet tegen vergrijzing
- 4 Vanaf nu 'eerste generatie autochtonen'?
- 4 Bevolking in sloppenwijken
- 5 Vergrijzing in West-Europa
- 6 Olympische medailles demografisch gewogen
- 8 Productiviteit van oudere en jongere werknemers in de ogen van managers

Foto: senderweb/stock.xchng

Hoger kindertal helpt niet tegen vergrijzing

JOOP DE BEER

De belangrijkste oorzaak van de vergrijzing is de daling van het gemiddelde kindertal in de jaren zeventig. Een stijging van het kindertal biedt evenwel geen oplossing. Het leidt pas op de zeer lange termijn tot een geringe afzwakking van de vergrijzing, maar wel al op korte termijn tot hogere kosten (o.a. onderwijs) en tot een aanzienlijk hogere bevolkingsgroei.

De belangrijkste oorzaak van de vergrijzing is de daling van het gemiddelde kindertal in de jaren zeventig. Hierdoor zijn de generaties die de afgelopen veertig jaar zijn geboren kleiner dan oudere generaties. Figuur 1 laat zien dat de leeftijdsgroepen die jonger dan 35 jaar zijn beduidend kleiner van omvang zijn dan de leeftijdsgroepen tussen de 35 en 65. De komende dertig jaar zullen dus relatief grote leeftijdsgroepen de leeftijdsgrens van 65 jaar overschrijden. Dit gebeurt op een moment dat de leeftijdsgroepen in de werkzame leeftijd (globaal de leeftijdscategorie 20-65 jaar) relatief kleiner zullen zijn. Aan de hand van de huidige leeftijdssamenstelling van de bevolking valt dus te voorzien dat er de komende dertig jaar sprake zal zijn van een flinke vergrijzing van de bevolking. Naast de ontwikkeling van het geboortecijfer levert ook de stijging van de levensverwachting een bijdrage aan de vergrijzing, maar het effect daarvan is kleiner dan dat van het lagere kindertal.

Laag geboortecijfer

Aangezien de lage geboortecijfers de belangrijkste oorzaak van de vergrijzing zijn, is een voor de hand liggende vraag of een stijging van het geboortecijfer de vergrijzing kan tegengaan. Op dit moment krijgen vrouwen in Nederland gemiddeld 1,8 kinderen. Als er geen migratie zou zijn, zou dit betekenen dat nieuwe generaties kleiner

Foto: RoelWijnants/flickr

Foto: Tom & Katrien/flickr

zijn dan de huidige generaties. In figuur 1 is dit te zien doordat de leeftijdsgroep 0-4 jaar kleiner is dan de huidige generaties van twintigers en dertigers. Als gevolg van migratie zal de omvang van de jongste generatie de komende jaren echter toenemen. Volgens de CBS-bevolkingsprognose zal de generatie die nu 0-4 jaar oud is over dertig jaar ongeveer even groot zijn als de huidige generatie 30-34-jarigen.

Als vrouwen gemiddeld 2,1 kinderen zouden krijgen, zou de generatie van de kinderen even groot zijn als de generatie van de ouders. Dit wordt door demografen het vervangingsniveau genoemd. De leeftijdsgroep 0-4-jarigen zou dan uiteindelijk groter dan een miljoen worden. Op de lange termijn zou er dan geen sprake van verdere vergrijzing meer zijn. Zeker niet als ook rekening wordt gehouden met een positief migratiesaldo.

Om te onderzoeken of een stijging van het gemiddelde kindertal tot het vervangingsniveau de effecten van vergrijzing zou kunnen tegengegaan,

wordt in dit artikel een bevolkingsscenario door-gerekend waarin wordt verondersteld dat het kindertal het komende jaar stijgt naar 2,1 kinderen per vrouw en vervolgens op dit niveau blijft. Dit komt neer op een 20 procent hoger vruchtbaarheidscijfer dan in de CBS-bevolkingsprognose, waarin wordt verondersteld dat het kindertal in de toekomst uitkomt op 1,75.

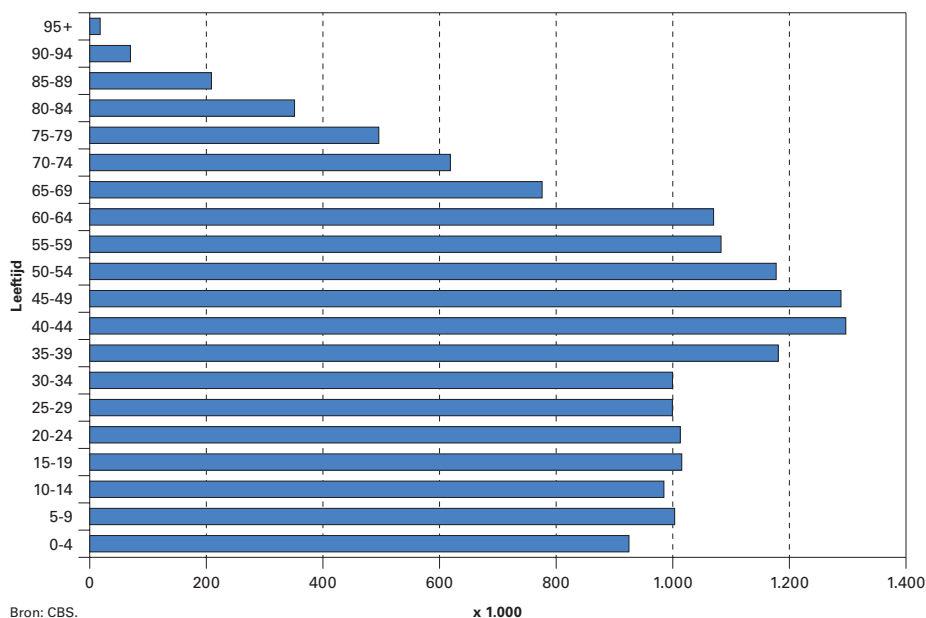
Demografische druk

Vergrijzing wordt vaak gemeten aan de hand van de zogenaamde grijze druk. Dit is de verhouding tussen het aantal 65-plussers en het aantal personen tussen 20 en 65 jaar. Dit laatste aantal wordt vaak aangeduid als de potentiële beroepsbevolking of het aantal personen op werkzame leeftijden. Figuur 2 laat zien dat een hoger geboortecijfer pas op de lange termijn tot een lagere grijze druk leidt. Dit komt doordat de kinderen die nu worden geboren pas over twintig jaar op werkzame leeftijden komen. De figuur laat zien dat er al sinds de jaren vijftig sprake is van vergrijzing, maar dat het vergrijzingstempo zich na 2010 versnelt. De figuur laat duidelijk zien dat die versnelling van de vergrijzing zich ook voor zou doen als het kindertal nu zou stijgen. Pas rond de tijd dat het vergrijzingstempo gaat afzakken, zou een hoger geboortecijfer leiden tot een daling in de grijze druk. Maar ook dan zou de grijze druk nog beduidend hoger zijn dan het huidige niveau.

Meer kinderen: meer kosten

Een stijging van het kindertal leidt dus voorlopig niet tot een afzwakking van de vergrijzing. Sterker nog, omdat opvoeding en onderwijs van kinderen geld kosten, leidt een stijging van het geboortecijfer aanvankelijk tot een toename van kosten voordat de grotere nieuwe generaties geld gaan verdienen door op de arbeidsmarkt te participeren. Dit kan zichtbaar worden gemaakt aan de hand van de zogenaamde demografische druk, ook wel aangeduid als afhankelijkheidsratio. Dit is de verhouding tussen het aantal kinderen van 0-20 jaar en het aantal ouderen van 65 jaar of ouder enerzijds en het aantal 20-65-jarigen anderzijds. Figuur 3 laat zien dat de demografische druk in de

Figuur 1. Bevolking naar leeftijd, Nederland, 2010

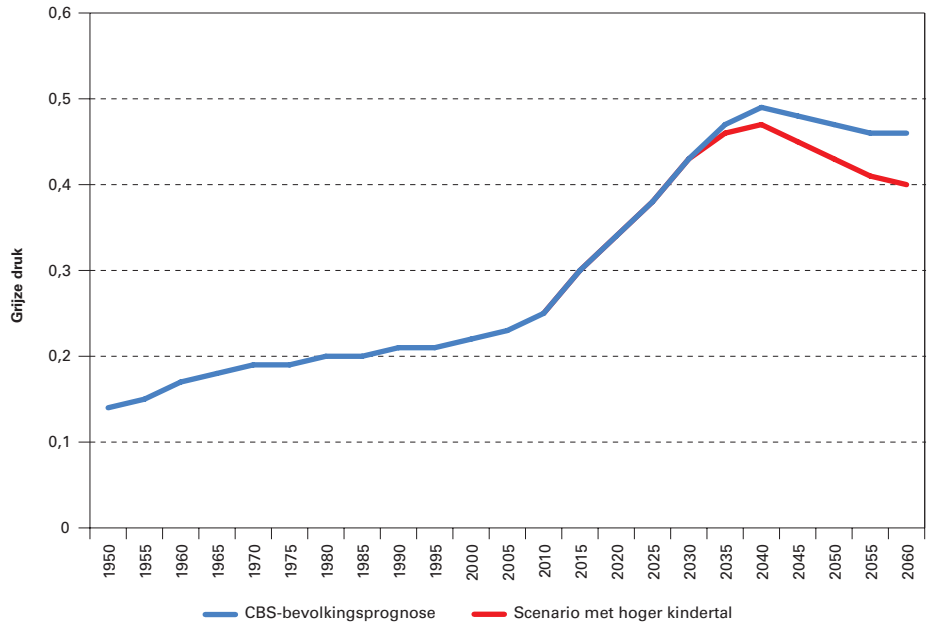
Bron: CBS.

x 1.000

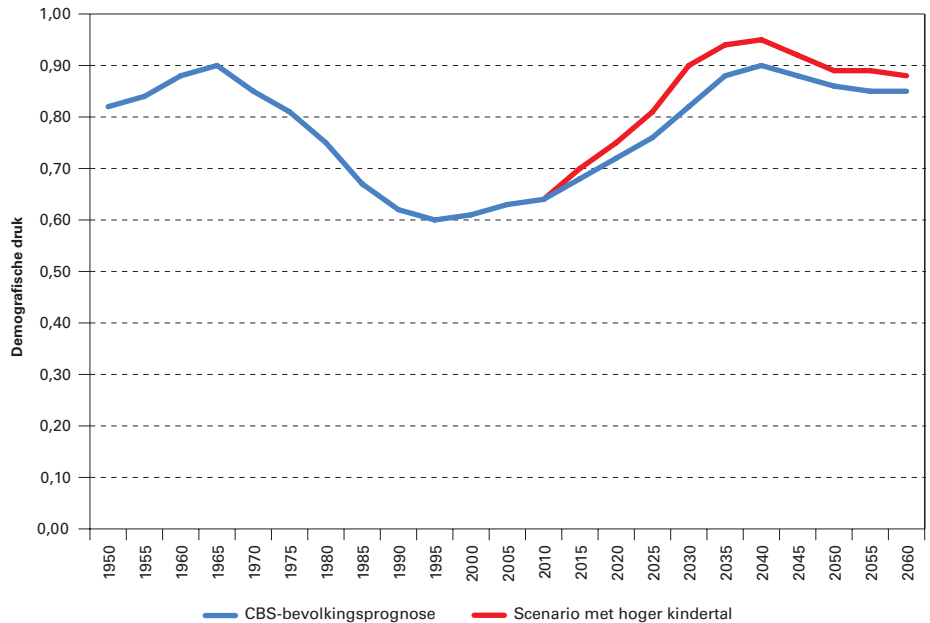

Foto: smns021/stock.xchng

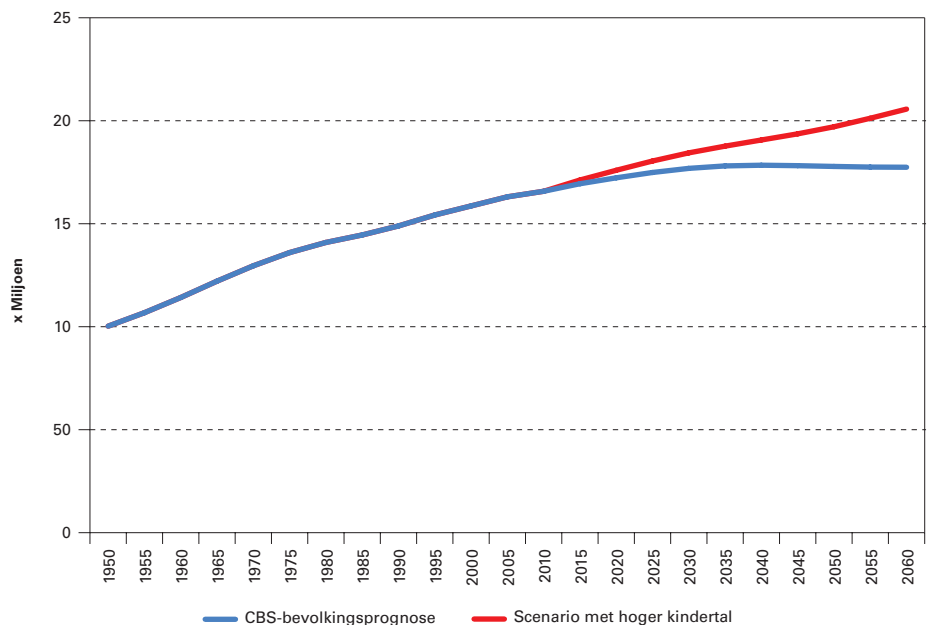
Figuur 2. Grijze druk: verhouding tussen 65-plussers en aantal 20-65-jarigen, Nederland, 1950-2060

Figuur 3. Totale demografische druk: verhouding tussen aantal 0-20 jarigen en 65- plussers enerzijds en aantal 20-65-jarigen anderzijds, Nederland, 1950-2060

Figuur 4. Aantal inwoners, Nederland, 1950-2060

jaren vijftig toenam door de hoge kindertallen van destijds. Daarna volgde een daling door de sterke daling van de geboortecijfers. Als gevolg van de vergrijzing is er sinds de eeuwwisseling sprake van een toename in de demografische druk. Een hoger geboortecijfer zou de komende jaren leiden tot een sterkere stijging van de demografische druk dan volgens de CBS-prognose. Tegen de tijd dat de vergrijzing haar hoogtepunt bereikt (rond 2040) zou weliswaar de grijze druk teruglopen, zoals we in figuur 2 zagen, maar de totale demografische druk blijft hoog door de blijvend hoge geboortecijfers. We zijn in het scenario met hoge geboortecijfers ervan uitgegaan dat het kindertal ook op de lange termijn hoog blijft. Natuurlijk is ook een scenario denkbaar waarin op de zeer lange termijn het kindertal weer gaat dalen. Dan zou de demografische druk weliswaar minder sterk toenemen, maar het bezwaar van zo'n scenario zou zijn dat er dan op de zeer lange termijn weer een nieuwe vergrijzingsgolf zou ontstaan. Dan zouden immers opnieuw jonge generaties relatief klein zijn ten opzichte van oudere generaties.

Meer geboorten helpen niet

De conclusie moet dus zijn dat een forse stijging van de geboortecijfers geen bijdrage levert aan de vermindering van kosten die het gevolg kunnen zijn van vergrijzing. Bovendien moet worden bedacht dat hogere geboortecijfers ook leiden tot een hogere bevolkingsgroei. Volgens de CBS-bevolkingsprognose neemt het groeitempo van de Nederlandse bevolking geleidelijk af, maar blijft de bevolkingsomvang nog wel groeien tot rond 2040 een maximum wordt bereikt van 17,8 miljoen inwoners. Figuur 4 laat zien dat als het gemiddelde kindertal 2,1 kinderen per vrouw zou bedragen de bevolking fors zou blijven groeien. Over vijftig jaar zou Nederland dan meer dan 20 miljoen inwoners tellen. De vraag is of dat als een wenselijke situatie moet worden beschouwd.

Dr. J.A.A. de Beer, NIDI, e-mail: beer@nidi.nl